

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש כ ו ע
עוֹכִים בִּידֵי נַחֲמָה לִיבּוּבִין - שְׁנַת הַחֵשֶׁע-עֶשְׂרֵה

א מ ו ר (חש"ד)

כ"ג ל"ג - מ"ד סוכות

א. שאלה כללית:

עקדת יצחק שער ששים ושבעה (אמור)

מבואר כי חג הפסח הנה בא על זכרון השעבוד והעבודה הקשה שעובד בו במצרים ולזה היה ראוי שיהיה להם חג של מנוחה ושל מרגוע זכר להוצאתם לארץ ישראל, ולזה נאמר בפסח (דברים ט"ז) "ובשלה ואכלת במקום אשר יבחר ה' אלוהיך ופנית בבקר והלכת לאהלך", על דרך שאמר במעמד הר-סיני (דברים ה' כ"ד) "שובו לכם לאהליכם", והכונה ששלה אותם להנאח עצמם מהבוקר ההוא והלאה תפורת העוני והשעבוד הקודם. אמנם חגיגת הסוכות הוא בהפך, כי הוא בא אחר שמחת הקציר וחדות האסוף אשר הם שמחים בהם, וצוה שיעשו אה' שבעה ימים שבהם יזכרו וישבו אל ה' לבל יבעטו בטובה, כי זאת היא הכונה בצאתם מדינת מצרים אשר חשבו להם לבוא לחסות תחת כנפיו ית'. כי אז יאוח שחא החגיגה כולה לה' בהפריד דעתם וחפצם מהטובות הזמניות ההנה ומחשוקתם ותח לבם ודעתם להודות ולהלל למשפיע כל הטובות האלה. ויהיה השפע ההוא בעיניכם כנוסל פוט מרבו להטלים לחם חוקו, כדי שילך לעבוד עבודתו.

מהו הרמז הלשוני בפרקנו (ואף במדבר כ"ח ואף בדברים ט"ז פסוקים א' - י"ז) שעליו בנויה הבחנה זו בין מגמת חג הפסח למגמת חג הסוכות?

ב. בטעם מצות נטילת לולב:

ספר החנוך מצות רפ"ה

מטושי המצוה (נטילת לולב) כבר כתבתי לך בני כמה פעמים במה שקדם, שהארם נפעל כפי פעולותיו שיעשה חמיד, ועיוניו וכל עשונותיו נתפשות אחרי פועל ידיו, אט טוב ואט רע, ועל כן כי רצה המקום לזכות את עמנו ישראל אשר בחר, הרבה להם מצוות, להיות נפשם מחפצלת בהם לטובה חמיד כל היום. ומכלל המצוות שציונו להתפיש מחטבתו בעבודתו בטהרה היא מצות התפילין, להיותם מונחים כנגד איברי האדם הידועים בו למשכן השכל, והם: הלב והמוח, ומתוך פעלו זה חמיד, ייחד כל מחשבותיו לטוב, ויזכור ויזוהר חמיד כל היום לכוין כל מעשיו ביושר ובצדק.

וכמו כן הלולב, עם שלשה מיניו, מזה השורש הוא, לפי שימי החג הם ימי שמחה גדולה לישראל, כי הוא עת אסיפת התבואות ופירות האילן בבית, ואז ישמחו בני אדם שמחה רבה, ומפני כן נקרא חג האסוף. וציוה האל לעמו, לעשות לפניך חג באותו העת, לזכותם, להיות עיקר השמחה לשמו. ובהיות השמחה מושכת החומר הרבה ומטכחת ממנו יראת אלהים בעת ההיא, ציונו השם לקחת בין ידינו דברים המזכירים אותנו, כי כל שמחת לבנו לשמו ולכבודו. והיה מראשנו להיות המזכיר, - מין המשמח, כמו שהעת-עת שמחה, כי צדק כל אמרי פיו, וירוע מאד הטבע, כי ארבעה המינים כולם משמחי לב רואיהם. ועוד יש בארבעה מינים אלו עניין אחר, שהם דומים לאברים היקרים שבאדם, שהאחרוג דומה ללב, שהוא משכן השכל, לרמז שיעבוד בוראו בשכלו, והלולב דומה לשרדה, שהיא העיקר שבאדם, לרמז שישר. כל גופו לעבוד חו, ברוך הוא; וההדס דומה לעינים, לרמז שלא יחור אחרי עיניו ביום שמחת לבו, והערבה דומה לשפתים, שבהן יגמור האדם כל מעשהו בדיבור, לרמז שישיש וסן בפיו ויכוין דבריו ויירא מהשם אף בעת השמחה.

(1) הסבר את המלים המסומנים בקו.

(2) מה ההבדל העקרוני בין דרכו בנחיתת הטעם הראשון לבין דרכו בנחיתת הטעם השני?

ג. פרי עץ הדר

רש"י על פי ספרא: פרי עץ הדר: על שטעם עצו ופריו שוה. הדר: הדר באילנו משנה לשנה וזהו אחרוג.

בעל שם עולם. על ספר ויקרא מקשה על דברי חז"ל אלה המובאים ברש"י: יפלא מאד איך חכמים הוציאו המקרא מידי פשוטו והם בעצמם כללו כלל: "אין מקרא יוצא מידי פשוטו"? ומה טאמרו "הדר" - הדר באילנו יפלא יותר, כי המקרא יוצא עוד יותר מידי פשוטו. ועוד פלא כי הדברים סותרים, כי הנה חז"ל עצמם אמרו "הדר בעינינו" - אם כן "הדר" לשון הדר כפשוטו? ועל כל אלה יפלא עוד יותר הפלא ופלא: איך חכמים הוציאו ההלכה שפרי עץ הדר זה אחרוג ע"י ראיות כאלה שהם נגד הפשט ונגד משפט הלשון וחוקו?

בעל שם עולם מיישב קושייתו ע"י דברי הרמב"ם בהקדמתו לפרוש המטניות, לטור בוכוח:
 ...טהפוטים המקובלים מפי משה כמו שאמרנו מדבריהם אין מחלוקת בהם בשום פנים, שהרי מאז ועד עתה לא מצאנו מחלוקת נפלה בזמן מן הזמנים מימיה משה ועד רב אשי בין החכמים כדי שיאמר אחד: המוציא עין חברו יוציא את עינו טנאמר (דברים י"ט) "עין בעין" ויאמר השני: אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת. ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב "פרי עץ הדור" שיאמר אחד שהוא אחרוג ויאמר אחר שהוא חבושים או רמונים או זולתו. ולא מצאנו גם כן בעץ עבות שהוא הדס...

אבל אע"פ שהן מקובלין ואין מחלוקת בהן מחכמי התורה נוכל להוציא ממנה אלו הפרושים בדרך מדרכי הסברות והאסמכתות והראיות והרמזים המצויים במקרא. וכשחראה אותם בתלמוד מעיינים ותולקין זה על זה במערכת העיון ומביאים ראיות על אחד מאלו הפרושים, כגון מה שאמרנו במאמר הכתוב "פרי עץ הדור" אולי יהיה רמונים או חבושים או זולתם עד שהביאו ראיה עליו ממה שנאמר (מסכת סוכה דף ל"ה) "עץ טעם עצם ופריו טוה" ואמר אחד "הדר באילנו משנה לשנה" ואמר אחר "פרי הדר על כל מים" - אלו הראיות לא הביאו מפני שנחשב עליהם הענין עד שנודע להם מהראיות האלה, אבל ואינו בלא ספק מיהושע עד עתה שהאחרוג היו לוקחים עם הלולב בכל שנה, ואין בו מחלוקת. אבל חקרו על הרמז הנמצא בכתוב לזה הפירוש המקובל וכך היא ראיתם על ההדס.

- (1) הסבר מה הן שלט הקושיית טמקשה בעל שם עולם על דברי חכמינו המובאים ברש"י?
- (2) במה הם דברי חז"ל המובאים ברש"י "נגד מטפט הלטון וחוקינו"?
- (3) כיצד מחיטבות קושיית בעל שם עולם ע"י דברי הרמב"ם הנ"ל?
- (4) במה דומה ענין "עין תחת עין" (בפרשתנו כ"ו י"ט-כ"א) לענין פרי עץ הדור?
- (5) עיין בגליון אמור חט"ה וטחט"ו. במה שונות הדרכים המובאות להוכחת עין תחת עין - ממון, מן הדרך המובאת בספרא להוכחת פרי עץ הדור - אחרוג?
- (6) איזו מכל הדרכים המובאים בגליון אמור חט"ה דומה לדרך הרמב"ם בענין עץ פרי הדר - אחרוג?

ד. מ' ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדור כפח תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל ראב"ע ד"ה ולקחתם לכם: אנחנו נאמין בדברי המעתיקים, כי לא יכחישו הכתוב, אע"פ שמצאנו (שמות י"ב ג') "ויקחו להם אלט טה לבית אבות". גם הם העתיקו כן "פרי עץ הדור" הוא אחרוג, ובאמת כי אין פרי עץ יוחר הדר ממנו. ודרשו בו (ספר קצ"ו) "הדר באילנו משנה לחברחה" בדרך אסמכתא כאשר פרשתי בפסוק (שמות כ"א ה') "לעם נכרי".

- (1) מי הם המעתיקים?
- (2) במה רואה הוא שפסוק שמות י"ב ג' עלול לכאורה להכחיש פרושו של המעתיקים?
- (3) נגד איזו דעה נלחם הוא בפרושו למת "ולקחתם"?
- (4) למה עליו להדגיש כי זהות "פרי עץ הדור" עם אחרוג קבלנו מפי "המעתיקים"?

ה. שאלות ברש"י

ל"ה ד"ה מקרא קודש: קדשהו בכסות נקיה ובחפילה, ובטאר ימים טובים במאכל ובמסתה ובכסות נקיה ובחפילה.
 לדברי ר' אברהם ברלינו בהוצאת רש"י זכור לאברהם שיכיה דברי רש"י אלה לפסוק כ"ז ומקומו לפני פרושו לד"ה "והאבדתי".
 (א) מה הצדקת הגהה זו?
 אא(ב) למה לא פירט רש"י "מקרא קדש" בפסוקים הקודמים (ג', ז', כ"א, כ"ה)?

השאלות המסומנות x קטות והמסומנות xx קטות ביותר, יפתור כ"א לפי הבנתו. שאלות וגם חשובות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ, קריה-משה, ירושלים